

ФІЛОСОФІЯ КУЛЬТУРИ І ОСВІТИ

УДК [128+122]:37.01

О. Г. РОГОВА^{1*}

^{1*} Дніпропетровський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти (Дніпропетровськ), ел. пошта rogova69@bk.ru, ORCID 0000-0001-5498-6897

АКТУАЛІЗАЦІЯ ПОШУКУ СЕНСОЖИТТЄВИХ ЦІННОСТЕЙ ЯК ФІЛОСОФСЬКО-ОСВІТНЯ ПРОБЛЕМА

Метою даної статті є визначення та розкриття філософсько-освітніх аксіостратегій актуалізації пошуку сенсожиттєвих цінностей у процесі формування аксіосфери зростаючої особистості як представника сучасного технократичного суспільства, що відбувається в процесі його освіти. **Методологія.** При дослідженні філософсько-освітніх конструктів актуалізації пошуку сенсожиттєвих цінностей застосовувалися методи системного, соціокультурного та компаративного аналізу, що дозволило визначити аксіостратегії розвитку сенсоутворюючої освіти. **Наукова новизна** роботи полягає в тому, що філософські конструкти актуалізації сенсоутворюючої освіти в умовах ціннісно-світоглядного плюралізму розглянуті в контексті визначення поняття аксіостратегії та глибинних зв'язків і синтезуючих цінностей «високого рівня узагальненості», які є спільними для найбільш поширених (атеїстичного та релігійного) різновидів екзистенційної освіти у сенсожиттєвому аспекті. **Висновки.** Сформульовані та розкриті аксіостратегії актуалізації пошуку сенсу життя як самостійної глобальної особистісної конструкції, що має потужну мотиваційну природу та засвідчує не тільки певний рівень філософської культури, а й внутрішню зміну особистості, підносить її на новий ступінь життя, який співпадає за своїм сенсом і кінцевою метою із утвердженням власне людського існування. Це сприяє самоактуалізації, самореалізації особистості відповідно до своїх індивідуальних можливостей, інтересів, прагнень, а також забезпеченню стійкості особистості в умовах постмодерну і є нагальним завданням сучасної освіти, бо актуалізація смисложиттєвих питань - одне з головних покликань загальноосвітньої школи.

Ключові слова: сенс життя, цінності, освіта, екзистенція, буття, свобода, особистість.

Актуальність теми дослідження

Різні епохи і культури, релігії та філософські течії виробляли свої концепції розуміння сенсу життя. У тій або іншій формі вони прагнули відповісти на питання, заради чого варто жити, що в житті головне і як побудувати своє життя, щоб це «головне» не загубити. Проте людина техногенного світу більше піклується про пошук ефективних інновацій, утвердження успіху і статусу, а не про пошук вищої мети життя, заснований на здатності та готовності людини усвідомити своє призначення, сенс свого існування. Розуміння, що в житті існує сенс, що життя може і має бути до чогось спрямоване, проживатися заради чогось, вимагає сьогодні певного рівня філософської культури. Відсутність сенсу життя занурює людину в стан, названий В. Франклом «екзистенціальним вакуумом». Саме екзистенціальний вакуум - причина, що породжує в широких масштабах специфічні неврози і розлади у сучасному світі, що виявляється в пасивності, апатії, байдужості, думках про самогубство, депресії, алкоголізмі, наркоманії, лудоманії. Подібні розлади

вважають і людей вельми успішних у кар'єрі та бізнесі, з великими матеріальними статками. Зазначені кризові стани постіндустріального суспільства, а також відсутність консолідуючих суспільних ідей, знецінення етичних норм і традицій, експансія сурогатів культури - все це загострило проблему відсутності сенсоутворюючих цінностей, що й порушило філософсько-освітні дискурси з акцентом на екзистенційних ціннісних сенсах з метою профілактики особистісних кризових станів. За постановку питання про сенс життя під час пробудження самоусвідомлення говорить П. Володін [3]. А. Анісін [1] розглядає логічні та світоглядні передумови постановки та рішення питання про сенс життя людини, що є суттєвим для розв'язання освітніх ціннісно-світоглядних завдань. Німецький філософ Р. Рейхенбах наголошує, що зосередження в шкільному навчанні на «складності, дискретності та різноманітті явищ може привести до певної «скромності» постмодерна, яка відрікається від віри модерна в те, що існують раціональні вирішення будь-якої проблеми і в те, що є якийсь вищий сенс і значення в будь-якій відмінності» [16, с.243]. М.

ФІЛОСОФІЯ КУЛЬТУРИ І ОСВІТИ

Боришевський вважає, що духовне самовдосконалення особистості (як одне з найголовніших освітніх завдань) - складна, напружена діяльність, спрямована на позитивний розвиток власних можливостей, на подолання буденності, на освоєння вищого сенсу людського життя [2]. А. Сьомушкін зауважує, що ціннісно-необхідне буття розглядається моральною свідомістю як мета та сенс життя людини [11], що має значення для сенсоформуючої освіти. За гостроту питання про сенс життя в період соціальних зрушень, що відбивається і в освітній площині, говорить М. Жулінський [4]. М. Култаєва зазначає, що розвинені суспільства «час від часу переживають «переоцінку всіх колишніх цінностей», відтак світоглядний компас у вигляді філософських компетентностей завжди має бути напоготові у кожної сучасної людини, бо вона знаходиться посередині моря ідеологічних пропозицій і постійно змушена щось обирати або когось обирати» [8, с.72-73]. Систему соціокультурних практик щодо сенсожиттєвої проблематики Л. Сафонік [10] розглядає за допомогою з'ясування значення пошуку нової онтологічної вкоріненості людини у бутті. О. Сіфер-Сєдов важливим етапом духовного становлення особистості вважає визначення сенсу існування людини, припускаючи, що в посткласичний період побудова гармонійного суспільства навряд чи можлива, доки людина буде жити так, як звикла. На його думку, нові духовні можливості відкриваються поза межею буденності. Тільки духовний прорив за цю межу, в новий світоглядний простір, здатен вивести особистість на більш високий духовний рівень і відкрити людині нові сенси [12]. Слід зазначити, що освітні дискурси щодо сенсоутворення спираються не тільки на філософські розробки, але і на екзистенціальний напрям в психології (Л. Бінсвангер, М. Босс, А. Маслоу, Р. Мей, К. Роджерс, В. Франкл, Е. Фромм).

Однак слід зауважити, що сенсожиттєва проблематика, як найбільш загальний комплекс у сфері людської життєдіяльності вимагає сьогодні оновленого методологічного та цілісно-інтегруючого підходу, що дозволив би конструювати у полі сучасної освіти інноваційні проекти щодо актуалізації пошуку особистістю сенсожиттєвих орієнтирів та їх подальшого становлення в умовах ціннісно-світоглядного плюралізму.

Мета дослідження

В межах даної статті визначимо й накреслимо окремі філософсько-освітні аксіостратегії актуалізації найважливішої ціннісної категорії сучасної освіти - сенсу життя, як «параметру людяності», що мають єдину, спільну основу та інтегральні зв'язки в сучасному полікультурному суспільстві.

Виклад основного матеріалу

Для нашого дослідження визначимо та введемо поняття *аксіостратегії*. Під аксіостратегією будемо розуміти філософсько-освітній супровід становлення цінностей як сенсоутворюючих фундацій особистості, що спрямовують та мотивують людське життя. Щодо поняття сенсу, то у філософії воно зазвичай розглядається як суть, основна ідея, основний закон, що визначає призначення будь-якої речі, події або явища. Але дійсна суть не завжди доступна для сприйняття, її можна так і не побачити. Не зважаючи на те, що існують різні спроби дати означення сенсу життя, навіть такі, завдяки яким сенс життя виявляється і у істот не наділених свідомістю (наприклад, Н. Імянітов [6]), в нашому дослідженні під сенсом будемо вважати саме те значення, яке предметам, подіям і явищам надає сама людина - залежно від рівня її власного розуміння і від того, наскільки важлива для неї ця подія або цей предмет. Необхідно, щоб та мета, для досягнення якої призначена і придатна або навіть дійсно служить якась річ, подія, явище, була більш-менш цінною в очах особистості, щоб її варто було прагнути. І чим цінніша ця мета, тим більше сенсу в призначеній і придатній для цього речі, події чи явища. Таким чином, остаточне визначення поняття «сенс» вважатимемо таким: призначення і дійсна придатність предмета (речі чи ідеї) для досягнення такої мети, яку чомусь потрібно або належить досягати. Відштовхуючись від цього визначення, будемо вважати формування навичок вільного цілепокладання *первинно-підготовчою аксіостратегією* у процесі особистісної актуалізації сенсожиттєвої проблематики.

Сенс життя пов'язаний з особистісною свободою індивідуума, яка в екзистенціально-ціннісному розумінні, перш за все, свобода стати самим собою, взяти на себе відповідальність за свою долю та ухвалювати відповідальні рішення, свобода, пов'язана з умінням проти-

ФІЛОСОФІЯ КУЛЬТУРИ І ОСВІТИ

стояти долі. Смысловиттєві цінності при цьому мають переважно мотиваційну природу та визначають життєдіяльність людини в глобальному плані як систему сенсоутворюючих мотивів вищого рівня узагальненості.

Рівень сенсоутворюючих цінностей в ієрархії мотивів особистості визначає характер того, як ці цінності позначаються на поведінці, діяльності та взаєминах з іншими людьми. Тоді як окремі мотиви і цінності визначають досить звужені сторони життя людини, феномен сенсу життя зачіпає всі сторони її буття у різноманітні його проявів. Ця обставина дозволяє побачити за різними вчинками людини єдину, загальну основу, системостворюючий характер якої забезпечує можливість аналізу і прогнозування багатьох аспектів життєдіяльності.

Найбільш продуктивним підходом до актуалізації найважливішої ціннісної категорії у сфері сучасної освіти - сенсу людського існування, на наш погляд, є підхід В. Франкла, який, розмірковуючи про сенс людського існування, указує на наявність надсенсу, що перевершує пізнавальні здібності людини, і який проте є доступним й складається з ідеальних ціннісних уявлень. Саме тому сенс не можна вигадати, а можна тільки знайти. Його також не можна дати, оскільки «при сприйнятті сенсу мова йде про виявлені можливості на тлі дійсності. І ця можливість завжди скороминуща...Сенс повинен бути знайдений, але не може бути створений» [13, с.36].

Виходячи з цього, ми розуміємо, що сенс не можна нав'язати, «прищепити» дитині, проте цілком можливим є «поштовх» зростаючої особистості у напрямку вільного та свідомого пошуку сенсожиттєвих цінностей. Унікальність як несхожість людського буття є підґрунтям особливого сенсу існування людини. Вона полягає в можливості як усвідомленого самостворення, так і саморуйнування, як розкриття потенційного змісту, так і самознищення. Виконання призначення покладається на саму людину, що наділена свободою вибору і усвідомлює відповідальність за наслідки цього вибору. Розуміючи свободу як відповідальний вибір, сучасна освіта для актуалізації сенсоутворюючого виміру, перш за все, має стати максимально свободовідповідною. Це вимагає перенесення акцентів з нормативно-регулюючої функції ціннісних аспектів в освіті з їх моралізаторством, примусовою моральністю (нав'язаними

нормами і цінностями, виконання яких підштовхується ззовні в репродуктивній освіті та маніпулятивному вихованні) на ціннісно-зорієнтовану, таку, що створює умови для вироблення сенсів і цінностей власними зусиллями. В освітній царині необхідно створити такі умови, щоб особистість знайшла себе, виявила б сенс і спосіб свого існування у складному світі, сформувала б свої неповторні якості. Завданням освіти звідси стає відкриття поняття буття-екзистенції, важливості ціннісного вибору, пошуку і визначення себе і свого життя. Це можливо при подоланні традиційного прагнення впливати на дитину, при переході до співпраці, взаємодії з нею у творчому освоєнні знань і досвіду попередніх поколінь. Тому *другою акціостратегією* актуалізації сенсоформуючої освіти вважатимемо спільне буття педагога і дитини в певному просторі-часі, основною формою якого є діалог, евристична бесіда, що розвиває потребу в самозаглибленні, самоаналізі та здатність дивитися відкрито життю в обличчя.

Освітням слід підтримувати дитину «в пошуках сенсу» в конкретних життєвих ситуаціях. Розуміння людини як істоти, що веде безперервний діалог із собою, з іншими, з природою, з Богом, виступає, на думку П. Фрейре [14], підставою, що об'єднує несхожі один на одного філософські і соціальні переконання. Освітній процес має будуватись на обговоренні проблем, ситуацій, у яких учні встановлюють «свою» істину і формують «своє» знання. Ми згодні з думкою Л. Виготського, що професіонали покликані зрозуміти і підтримати природне бажання учнів гідно самоактуалізуватися й самореалізуватися відповідно до своїх індивідуальних можливостей, інтересів, прагнень. Це сприятиме набуттю досвіду знаходження сенсів. Відзначимо, що в даний час існує, за висловом Канта, «мужність користуватися власним розумом» і діяти відповідно до своїх здібностей і цінностей, творити своє власне життя. Внаслідок цього, взаємодія учасників освітнього середовища має стати потенційно нескінченною, трансцендентною, час стає фактором усвідомлення руху до цієї нескінченності, а сама взаємодія набуває форм втілення людської сутності.

Наступною акціостратегією актуалізації пошуку сенсожиттєвих цінностей може стати подолання класичного підходу до навчання,

ФІЛОСОФІЯ КУЛЬТУРИ І ОСВІТИ

коли отримуються неінтегровані, фрагментарні знання. Для сучасної інформаційно-комунікативної цивілізації сприяло б духовно-ціннісному формуванню учня навчання за проблемами, а не за окремими дисциплінами (за В. Вернадським), що припускає синтез природничих і гуманітарних знань. Такий підхід дозволяє не зупинятися лише на утилітарних, прагматичних інтересах, а піднятися до формування світогляду та духовно-ціннісної сфери особистості.

Потужний освітній потенціал щодо пошуку життєвих сенсів, безперечно, має *аксіостратегія* залучення учнів до розв'язання нестандартних ситуацій, екстремальний характер яких (як екзистенціально-пограничних) сприяє актуалізації всієї ієрархічної структури мотивів учня - від вищих сенсожиттєвих цінностей до «глибинних» потреб, що наповнюють підсвідомість. Організованість ієрархії мотивів, ступінь їх позиції в цій ієрархії, а також усвідомленість зв'язків між ними є основними чинниками, що визначають ефективність впливу вищих мотивів (аж до сенсожиттєвих) на формування духовності учня в цілому. Бо рівень усвідомленості світоглядних цінностей, схильність суб'єкта до рефлексії є індивідуальними показниками сформованості уявлень про сенс життя. І, навпаки, тенденція відмовлятися від пошуків не тільки сенсу життя, але й сенсу простіших подій, свідчить про низький рівень сформованості світогляду людини, її ціннісної сфери.

Пошук сенсу життя як філософсько-освітнє завдання - це поступова та довготривала освітньо-виховна робота з засвоєння, осмислення та переосмислення тих цінностей, що формують змістовне наповнення людського життя. При цьому ми не погоджуємось з російською дослідницею Є. Черною [15, с.15], яка наголошує, що процес пошуку сенсу життя завжди йде поруч з його втіленням, що дозволяє здійснити переоцінку цінностей та трансформацію первинних сенсів. На нашу думку не тільки втілення, але й нездійсненність первинних сенсів здатна стати і дійсно стає мотивацією для пошуку нових сенсів.

Ми також не згодні з позицією А.Сматса [18, с.537] щодо завдання пошуку сенсу життя як способу оцінки життя. Це вимагає певного загального критерію (критеріїв?) оцінки життя. В такому випадку життя окремих особистостей,

які перебувають нижче порогу такого оцінного значення не будуть мати сенсу або матимуть антисенс в очах оточуючих. При такому підході можливість змін в особистості, що зростає, під тиском думки оточуючих зводиться майже нанівець. Дійсно, феномен сенсу є самостійною глобальною особистісною конструкцією, що має в основному мотиваційну природу, тобто є спонукальною силою, тоді як самосвідомість виступає умовою формування і розвитку цієї спонукальної сили. Якщо самосвідомість людини «міцно спить», то вона керується якимись миттєвими вигодами при ухваленні рішень, у неї немає чітких уявлень про свій життєвий шлях як про щось цілісне і доступне для розуміння. Проте у якийсь момент може статися подія (у тому числі й педагогічно спланована), достатньо неординарна відносно інших подій, щоб існуючий «пасивний» спосіб життя перестав бути можливим, щоб аморфність існування виявилася не дуже вдалим способом налагодити свої стосунки із зовнішнім світом і собою в ньому. Тоді й виявляються на повну силу цінності «високого рівня узагальненості», тоді й стає значущим і найбільш дієвим моментом сенсу життя. А якщо сенсожиттєві цінності не сформовані або не відповідають реальності, тоді ця подія, точніше реакція суб'єкта на неї, може стати істотним поштовхом для формування і розвитку даних цінностей. Завдання педагога при цьому допомогти учневі самостійно здійснити пошук сенсу з огляду на те, що сенс - це конкретний сенс, це завжди вимога моменту. Навичка пошуку конкретного сенсу має поступово підводити особистість до пошуків вищих сенсожиттєвих цінностей.

Особистість не тільки конструє образи у своєму внутрішньому світі, але і співвідносить їх із зовнішнім середовищем, аналізує їхню сутність. Це допомагає актуалізувати пошук сенсу життя. А. Камю пише: «Будь я деревом або твариною, життя знайшло б для мене сенс. Точніше, проблема сенсу зникла б зовсім, оскільки я зробився б частиною цього світу» [7, с.258]. Тому індивід не може змиритися з думкою про визнання себе лише як органічної частини фізичного світу, він відчуває різницю між собою і природним середовищем. І у світі матерії, недосконалість якого усвідомлюється людиною, вона більш не бажає і не може знаходитись. Не бажає тому, що «той, хто раз скуштував цієї духовної прозорості, вічно ба-

ФІЛОСОФІЯ КУЛЬТУРИ І ОСВІТИ

жатиме її і тужитиме від невлаштованості й непрозорості, в якій складається та виникає звичайне життя людей» [5, с.404]. Тому можна з одного боку погодитись з американським дослідником Р. Ф. Баумейстер <<http://aeon.co/magazine/author/roy-f-baumeister/>>ом [17], який визначає три джерела, що актуалізують сенсожиттєвий пошук: природа, культура й цілепокладання, а з іншого, ми все ж таки виділили б окремо з цього переліку той стрижень культури, що є її сенсоформуєчим джерелом: релігійну віру. Бо, людська свідомість у прагненні до досконалості значно підноситься над фізичним світом і дисгармоніює з ним. Особистість виявляється сторонньою у світі виключно матеріальному і, не знаходячи в ньому місця для себе, залишається самотньою на вершині свого розвитку. Такі суперечності між людиною і світом, за переконаннями релігійних філософів, знімаються тільки вірою в інший, досконалий світ. І. Ільїн укажує: «Для людини з духовним досвідом - земне життя є духовною підготовкою до смерті... і кінець земного мандрування є народженням до надземного життя» [5, с.539]. Тому *наступною аксіостратегією*, на нашу думку, цілком може стати ознайомлення учнів з релігійною точкою зору щодо сенсожиттєвих пошуків.

Проте питання віри в сучасному світі має неоднозначні інтерпретації. Розділення людей за принципом релігійності або безвір'я, зрештою, зводиться до вибору того світу, який за своєю суттю відповідає суті людини. Для представників атеїстичного напрямку екзистенція автономна і не детермінована ні вищим надособистісним началом, ні законами історії. Існування уявляється як певна замкненість, де фактично немає нічого, окрім свободи. Екзистенціалізм атеїстичного напрямку віддає кожній людині у володіння її буття і покладає на неї повну відповідальність за сенс існування. Це положення призводить до висновку, що людина не може вийти за межі людської суб'єктивності. Над нею немає ніяких об'єктивних законів, окрім її власних, над нею не владна ніяка «необхідність», ніякий моральний імператив. Проте такий повний індивідуалізм позбавляє людину критерію достовірності, що розчиняється в суб'єктивному відчутті, грі фантазій і домислів. Атеїстичний екзистенціалізм розуміє трансцендентне як «ніщо», яке не

підлягає пізнанню і є таким, що викликає жах. Свобода є виявом крайньої суб'єктивності в її ставленні до будь-чого. Людина абсолютно самотня, і лише сама «проектуює», створює себе.

Релігійний екзистенціалізм розуміє свободу як розкриття природних задатків людини, її «сутнісних» сил. Він полягає в більш оптимістичному погляді на сенс людського існування. Це знаходить свій вияв і в розумінні категорії трансценденції як фундаментального поняття релігійного екзистенціалізму. Онтологічне існування людини є відкритим до трансцендентного, особистісний сенс знаходиться на тлі вищого сенсу. Особистісне життя є «вписаним» в контекст вищого змісту, надаючи сенсу всьому, що існує. Релігійний екзистенціалізм захищає та проголошує трансценденцію до Бога, затверджуючи таким чином існування блага, любові і добра як загальних і вищих сенсоутворюючих цінностей.

Незважаючи на передумови щодо ділення екзистенціалізму на атеїстичний та релігійний, на думку окремих дослідників, яку ми поділяємо, правомірність розділення екзистенціалізму на два різновиди взагалі є досить умовною. Підґрунтя для такого висновку знаходимо у Ж.-П. Сартра, що стверджує: «Екзистенціалісти, навпаки, стурбовані відсутністю Бога, оскільки разом з Богом зникає всяка можливість знайти будь-які цінності на осяжному світі... Достоевський якось писав, що "якщо Бога немає, то все дозволено". Це - початковий пункт екзистенціалізму» [9, с.327]. Ця відмова визнати існування Бога сформульована таким чином, що надає можливість діалогу між атеїстичним та релігійним екзистенціалістами.

Основна теза Ж.-П. Сартра про наявність постійної прірви між задумом і результатом, між ідеалом і фактичним станом речей, згідно з якою здійснення бажань означає не їх задоволення, а лише необхідність мандрування від мрії до мрії в постійному пошуку й тузі за кращим життям, а здійснення бажань виявляє лише порожнечу, що свідчить про фальш, приховану за зовнішньою оболонкою явищ, - ця проблематика відкриває шлях для ірраціонально-релігійних рішень. Хіба самотня і беззахисна у світі людина не звертається до надприродної опори як до єдиного порятунку? Якщо умови самотності і беззахисності на світі розглядаються не як симптоми соціального зла, що випливають з певної історичної і суспільної струк-

ФІЛОСОФІЯ КУЛЬТУРИ І ОСВІТИ

тури, а як іманентна і незмінна особливість людського існування взагалі, то зміна цих умов не означає соціальних змін на матеріальному світі, а охоплює лише зміни в духовно-ціннісній сфері. А. Камю і Ж.-П. Сартр схильні розглядати релігійні образи як породження індивідуальної свідомості, як спонтанні суб'єктивні переживання. Тому визнаючи, що переживання кожної окремої людини не дають єдиних уявлень про Абсолют, А. Камю і Ж.-П. Сартр визначають свій підхід як атеїстичний.

На тлі глибоких відмінностей у поглядах науковців, які визначили оригінальність напрямів екзистенційної освіти у сенсожиттєвому контексті, визначимо множини внутрішніх зв'язків, що об'єднують її атеїстичний і релігійний різновиди. Їх ідейна спільність виявляється у розумінні *людини як істоти не завершеної і не досконалої, яка творить себе в повсякденному досвіді, в життєвих випробуваннях, розумінні унікальності та значущості сенсу людського буття, абсолютної цінності особистісного начала в людині, її сенсожиттєвого вибору, відповідальності та свободи, уявлення про прорив крізь площину всіх змістовних визначень до такого нового простору, який є недоступним виключно розумовим можливостям людини. В обох варіантах, що є особливо важливим для полікультурної модернізації сенсоформуєчої освіти, наголошується, що актуалізація пошуку сенсожиттєвих цінностей - це не просто акцент на необхідності відповідати відомим і загальноприйнятим нормам, а специфічний і живий досвід переживання, відмінного від звичайного стану, який засвідчує *внутрішню зміну особистості, підносить її на новий ступінь життя і вимагає постійно та свідомо поновлювати зусилля щодо його утримання, зусилля, що співпадає за своїм сенсом і кінцевою метою із затвердженням власне людського існування.* Обидва різновиди екзистенційної освіти у сенсожиттєвому аспекті, по суті, є двома варіантами вирішення проблеми подолання духовної немочі людини в сучасному світі, утвердження пріоритету духовного в житті над біологічним. Тому знайомство учнів з релігійними поглядами на сенс буття людини є потужною аксіостратегією актуалізації пошуків учнями сенсожиттєвих цінностей в сучасній освітній царині.*

Наукова новизна

Філософські конструкти актуалізації сенсоутворюючої освіти в умовах ціннісно-світоглядного плюралізму розглянуті в контексті визначення й розкриття праксеологічних аксіостратегій та глибинних зв'язків і синтезуючих цінностей «високого рівня узагальненості», які є спільними для найбільш поширених (атеїстичного та релігійного) різновидів екзистенційної освіти у сенсожиттєвому аспекті.

Висновки

Сучасність витягла на поверхню глибокі питання людського існування, сенсу життя. Але відповіді на смисложиттєві питання - головне покликання загальноосвітньої школи. Оскільки будь-яке явище або предмет знаходять сенс тільки завдяки зв'язку з ідеальними цінностями, то усвідомлення того, що сенс життя визначає поведінку і діяльність людини через вільне цілепокладання, актуалізуючись в конкретних, особливо нестандартних, ситуаціях і відносинах через «суб'єкт-суб'єктивний» характер взаємодії та спільне буття педагога і дитини в певному просторі-часі, основною формою якого є діалог, а також навчання за проблемами, а не за окремими дисциплінами, що припускає синтез природничих і гуманітарних знань, включаючи релігійну гуманітарну освіту, можна віднести до найбільш потужних аксіостратегій актуалізації сенсоутворюючої освіти, здатних впливати на прагнення особистості до формування світогляду та сенсожиттєвих пошуків.

Внутрішні зв'язки атеїстичного та релігійного різновидів екзистенційної освіти у сенсожиттєвому вимірі утворюються навколо спільної актуальної освітньої мети: формувати в особистості, що зростає, таку систему сенсоутворюючих цінностей, яка б інспірувала й скеровувала процес її самовдосконалення у напрямку досягнення нової якості життя, сприятливої для духовного розвитку особистості на підставі розуміння людини як істоти не завершеної і не досконалої, яка творить себе в повсякденному досвіді, розумінні унікальності та значущості сенсу людського буття, абсолютної цінності кожної особистості, її сенсожиттєвого вибору, відповідальності та свободи.

ФІЛОСОФІЯ КУЛЬТУРИ І ОСВІТИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Анисин, А. Л. Смысл жизни человека: логические и мировоззренческие условия его возможности [Электронный ресурс] / А. Л. Анисин // Концепт. – 2014. – № 9. – Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/smysl-zhizni-cheloveka-logicheskie-i-mirovozzrencheskie-usloviya-ego-vozmozhnosti>. – Назва з екрана. – Перевірено: 25.11.2015.
2. Боришевський, М. Й. Духовність як міра довершеності особистості / М. Й. Боришевський // Проблеми загальної та педагогічної психології: збірн. наук. праць Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – Київ : 2006. – Т. VIII. – Вип. 6. – С. 26–31.
3. Володін, П. В. Сенс життя людини як філософська проблема / П. В. Володін // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2012. – Вип. 51. – С. 115–123.
4. Жулінський, М. Сенс життя у світлі теорії еволюційної свідомості / М. Жулінський // Світогляд - Філософія - Релігія. - 2013. – Вип. 4. – С. 33–42.
5. Ильин, И. А. Аксиомы религиозного опыта: в 2-х томах. Т. 2 / И. А. Ильин. – Москва : Рарогъ, 1993. – 586 с.
6. Имянитов, Н. С. Объективные смыслы жизни и существования / Н. С. Имянитов // Вопросы философии. – 2006. – № 7. – С. 84–94
7. Камю, А. Миф о Сизифе. Эссе об абсурде: пер. с фр. / А. Камю // Сумерки богов: сборник ; сост., ред. А. А. Яковлев. – Москва : Политиздат, 1989. – С. 222–318.
8. Култаева М. Д. Філософія: життя після смерті / М. Д. Култаева // Філософська думка: Український науково-теоретичний часопис. — 2011. – № 2. – С.70–85.
9. Сартр, Ж.-П. Экзистенциализм – это гуманизм / Ж.-П. Сартр // Сумерки богов: сборник ; сост., ред. А. А. Яковлев. — Москва : Политиздат, 1989. – С.319-344.
10. Сафонік, Л. М. Пошук нової онтологічної вкоріненості людини у бутті як сенс життя / Л. М. Сафонік // Вісник Львівського університету. Серія : Філософські науки. – 2012. – Вип. 15. – С. 53–59.
11. Семушкин, А. В. Ценностное измерение в системе образовательной парадигмы / А. В. Семушкин // Філософія і політологія в контексті сучасної культури. – 2011. – Вип. 2. – С.355–364.
12. Сифер-Седов, О. О. О духовном прорыве или о стратегии гармонизации [Электронный ресурс] / О. О. Сифер-Седов. – Режим доступа: <http://www.siefer.org/o%20duhovnom.htm>. – Назва з екрана. – Перевірено 25.11.2015.
13. Франкл, В. Человек в поисках смысла : сборник / В. Франкл // пер. с англ. общ. ред. Л. Я. Гозмана, Д. А. Леонтьева. – Москва : Прогресс, 1990. – 366 с.
14. Фрейре, П. Образование как практика освобождения (фрагмент книги) [Электронный ресурс] / П. Фрейре – Режим доступа: http://prosv.ru/ebooks/best_pdf/paul_freire.pdf. – Назва з екрана. – Перевірено 25.11.2015
15. Черная, Е. В. Особенности исследования проблемы смысла жизни в философии / Е. В. Черная // European Social Science Journal. – 2014. – Т. 2. – №. 6. – С.8-15.
16. Reichenbach, R. Postmodern Knowledge, Modern Beliefs, and the Curriculum / R. Reichenbach // Educational Philosophy and Theory. – 1999. – Vol. 31. – Iss. 2. – P. 237–244. doi: 10.1111/j.1469-5812.1999.tb00389.x.
17. Roy, F. Baumeister. Meanings of Life / F. Roy // New York : Guilford Press. – 1991/– 448 p.
18. Smuts, A. The Good Cause Account of the Meaning of Life / A. Smuts // Southern Journal of Philosophy. – 2013. – Vol. 51. – Iss. 4. – P. 536–562. doi: 10.1111/sjp.12044.

Е. Г. РОГОВА^{1*}

^{1*}Днепропетровский областной институт последипломного педагогического образования (Днепропетровск), эл. почта rogova69@bk.ru, ORCID 0000-0001-5498-6897

АКТУАЛИЗАЦИЯ ПОИСКА СМЫСЛОЖИЗНЕННЫХ ЦЕННОСТЕЙ КАК ФИЛОСОФСКО-ОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ ПРОБЛЕМА

Целью данной статьи является определение и раскрытие философско-образовательных аксиостратегий актуализации поиска смысложизненных ценностей в процессе формирования аксиосферы растущей личности как представителя современного технократического общества, происходящее в процессе его образования. **Методология.** При исследовании философско-образовательных конструктов актуализации поиска смысло-

ФІЛОСОФІЯ КУЛЬТУРИ І ОСВІТИ

жизненных ценностей применялись методы системного, социокультурного и компаративного анализа, что позволило определить аксиостратегии развития смыслоформирующего образования. **Научная новизна** работы заключается в том, что философские конструкты актуализации смыслоформирующего образования в условиях ценностно-мировоззренческого плюрализма рассмотрены в контексте определения понятия аксиостратегии, а также глубинных связей и синтезирующих ценностей «высокого уровня обобщения», которые являются общими для наиболее распространенных (атеистического и религиозного) разновидностей экзистенциального образования в смысложизненном аспекте. **Выводы.** Сформулированы и раскрыты аксиостратегии актуализации поиска смысла жизни как самостоятельной глобальной личностной конструкции, которая имеет мощную мотивационную природу и свидетельствует не только об определенном уровне философской культуры, а и о внутреннем изменении личности, поднимает ее на новую ступень жизни, которая совпадает по своему смыслу и конечной цели с утверждением собственно человеческого существования. Это способствует самоактуализации, самореализации личности в соответствии с собственными индивидуальными возможностями, интересами, стремлениями, а также обеспечивает стойкость личности в условиях постмодерна и является важнейшим заданием современного образования, так как актуализация смысложизненных проблем - одна из главных задач общеобразовательной школы.

Ключевые слова: смысл жизни, ценности, образование, экзистенция, бытие, свобода, личность.

E. G. ROGOVA^{1*}

^{1*}Dnipropetrovs'k Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education (Dnipropetrovsk), e-mail rogova69@bk.ru, ORCID 0000-0001-5498-6897

THE ACTUALIZATION OF SEARCH OF SENSE-VITAL VALUES AS A PHILOSOPHICAL-EDUCATIONAL PROBLEM

The **purpose** of this article is determination and revelation of philosophical and educational axiostrategies of actualization of searching the special place of sense-vital values in the process of axio-sphere forming by growing the personality as a representative of the modern technocratic society which takes place in the process of his education. **Methodology.** In the study of the philosophic and educational constructs of actualization of the searching the sense-vital values the methods of the systematically, socio-cultural and comparative analysis were used, that allowed to define the axiostrategies of subsequent development of meaning and formative education. **Scientific novelty** of work consists in the philosophical constructs of development by the meaning-formative education in the conditions of the world values-view pluralism which are considered in the determining context of definition of «axiostrategy» notion and also the deep connections and synthesizing values of «the generalizing high level». They are general for most wide-spread (atheistic and religious) varieties of the existential education in the sense-vital aspect. **Conclusions.** The axiostrategies of searching of the life sense are formulated and exposed as an independent global personality construction which has powerful motivational nature and not only shows the certain level of philosophical culture, but also the internal change of personality brings it on the new degree of life, which is identical in its sense and ultimate aim with the adoption of own human existence. That is instrument in self-actualization, self-realization of personality in accordance with the individual possibilities, interests, aspirations, and also providing the firmness of personality in Postmodern terms and that is the urgent task of modern education, because the actualization of sense-vital problems is one of the main mission of comprehensive school.

Key words: sense of life, values, education, existence, being, freedom, personality.

REFERENCES

1. Anisin A.L. Smysl zhizni cheloveka: logicheskiye i mirovozzrencheskiye usloviya ego vozmozhnosti [The meaning of human life: the logical and ideological conditions of its possibility]. *Kontsept –Concept*, 2014, no. 9. Available at: <http://cyberleninka.ru/article/n/smysl-zhizni-cheloveka-logicheskie-i-mirovozzrencheskie-usloviya-ego-vozmozhnosti>. (Accessed 25.Nov.2015).
2. Boryshevskiy M.Y. Dukhovnist yak mira dovershenosti osobystosti [Spirituality as a measure of the perfection of the personality]. *Problemy zahalnoi ta pedahohichnoi psykholohii: zbirnyk naukovykh prats Instytutu psykholohii im. H. S. Kostiuka APN Ukrainy* [Problems of General and pedagogical psychology: collection of scientific papers of the Institute of psychology. G. S. Kostyuk APS of Ukraine]. Kyiv, 2006, vol. VIII, issue 6, pp. 26-31.

ФІЛОСОФІЯ КУЛЬТУРИ І ОСВІТИ

3. Volodin P.V. Sens zhyttia liudyny yak filosofska problema [The meaning of human life as a philosophical problem]. *Humanitarnyi visnyk Zaporizkoi derzhavnoi inzhenernoi akademii* [Humanitarian Bulletin of Zaporizhya State Engineering Academy], 2012, issue 51, pp. 115-123.
4. Zhulinskyi M. Sens zhyttia u svitli teorii evoliutsiinoi svidomosti [The meaning of life in the light of evolutionary theories of consciousness]. *Svitohliad - Filozofia – Relihiia – Worldview - Philosophy – Religion*, 2013, issue 4, pp. 33-42.
5. Ilin I.A. *Aksiomy religioznogo opyta* [Axioms of religious experience]. Moscow, Rarog Publ., 1993. 586 p.
6. Imyaninov N.S. Obektivnye smysly zhizni i sushchestvovaniya [The objective meaning of life and existence]. *Voprosy filosofii – The Problems of Philosophy*, 2006, no. 7, pp. 84-94.
7. Kamyu A. Mif o Sizife. Esse ob absurde [The myth of Sisyphus. An essay on the absurd]. *Sumerki bogov* [The twilight of gods]. Moscow, Politizdat Publ., 1989, pp. 222-318.
8. Kul'taieva M.D. Filozofii: zhyttia pislia smerti [Philosophy: life after death]. *Filozofska dumka: Ukrainskyi naukovo-teoretychnyi chasopys* [Philosophical thought: the Ukrainian scientific and theoretical journal], 2011, no. 2, pp.70-85.
9. Sartr Zh.-P. Ekzistentsializm – eto gumanizm [Existentialism is a humanism]. *Sumerki bogov* [The twilight of gods]. Moscow, Politizdat Publ., 1989, pp.319-344.
10. Safonik L.M. Poshuk novoi ontolohichnoi vkorinenosti liudyny u butti yak sens zhyttia [The search for a new ontological rootedness of man in Genesis as the meaning of life]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriya : Filozofski nauky* [Bulletin of Lviv University. Series : Philosophical Sciences], 2012, issue 15, pp. 53-59.
11. Semushkin A.V. Tsenostnoye izmereniye v sisteme obrazovatelnoy paradigmy [The value dimension in the educational paradigm]. *Filozofii i politolohiia v konteksti suchasnoi kultury – Philosophy and political science in the context of contemporary culture*, 2011, issue 2, pp.355-364.
12. Sifer-Sedov O.O. *O dukhovnom proryve ili o strategii garmonizatsii* [Spiritual breakthrough or harmonization strategies]. Available at: <http://www.siefer.org/o%20dyxovnom.htm>. (Accessed 25.Nov.2015).
13. Frankl V., Gozmana L.Ya., Leonteva D.A. *Chelovek v poiskakh smysla* [Man's search for meaning]. Moscow, Progress Publ., 1990. 366 p.
14. Freyre P. *Obrazovaniye kak praktika osvobozhdeniya* [Education as practice of liberation] Available at: http://prosv.ru/ebooks/best_pdf/paul_freire.pdf. (Accessed 25.Nov.2015).
15. Chernaya Ye.V. Osobennosti issledovaniya problemy smysla zhizni v filozofii [Features of the problem study of the life meaning in philosophy]. *European Social Science Journal*, 2014, vol. 2, no. 6, pp .8-15.
16. Reichenbach R. Postmodern Knowledge, Modern Beliefs, and the Curriculum. *Educational Philosophy and Teory*, 1999, vol. 31, issue 2, pp. 237-244. doi: 10.1111/j.1469-5812.1999.tb00389.x.
17. Roy F. Baumeister. Meanings of Life. New York, Guilford Press Publ., 1991. 448 p.
18. Smuts A. The Good Cause Account of the Meaning of Life. *Southern Journal of Philosophy*, 2013, vol. 51, issue 4, pp. 536-562. doi: 10.1111/sjp.12044.

Стаття рекомендована до публікації д. філ. н., проф. В. В. Хмілем (Україна)

Надійшла до редколегії 23.11.2015

Прийнята до друку 02.12.2015